

Ert dnr: KN2026/00379

Klimat- och näringslivsdepartementet
Miljöprövningsenheten
103 33 Stockholm

Skickas till: kn.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia: kn.me.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm, 19 maj 2026

Remissvar på "En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden"

Naturskyddsföreningen tackar för tillfället att inkomma med synpunkter på Miljötillståndsutredningens delbetänkande *En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden* (SOU 2025:122). Nedan återfinns föreningens synpunkter.

Sammanfattande synpunkter

Det remitterade delbetänkandet är det tredje betänkandet från Miljötillståndsutredningen, som fått regeringens uppdrag att förenkla och förkorta prövningsprocesserna i framförallt miljöbalken. I detta delbetänkande är också plan- och bygglagens beslutsprocesser i fokus.

Regeringens uppdrag till utredningen är problematiskt av huvudsakligen två skäl. För det första utgår direktiven från uppfattningen att miljölagstiftningen är ineffektiv, långsam och ett hinder i samhällsutvecklingen, trots att det egentligen saknas belägg för att så är fallet.¹ Detta har medfört att utredningen inriktats på att föreslå ingrepp in i ett i allt väsentligt välfungerande system. För det andra är de förändringar regeringen vill se i stort sett inriktade endast på fördelar för industrin och andra verksamhetsutövare, trots att långsamma processer ofta beror på just de ansökande bolagen.² Detta leder till en ensidighet i förslagen och en stark övervikt åt förslag som missgynnar andra delar av samhället. Inte minst medborgarna och deras livsmiljö.

Med detta sagt har utredningen genomgående landat i mindre genomgripande förändringar i detta betänkande än i de tidigare. Många av slutsatserna är kloka, som förtydligandet av en del oklara procedurer och slutsatsen att det finns hinder i EU-rätten för att

¹ Se Miljöprövningsutredningens betänkande SOU 2022:33.

² Sundström, *The Effectiveness of Environmental Regulations: Design, Implementation and Institutional Context*, avhandling Luleå Tekniska Högskola 2026.

minska allmänhetens och miljöorganisationernas rätt att överklaga tveksamma beslut och domar.

Naturskyddsföreningen är emellertid starkt kritisk till ett antal förslag som vi finner kommer att leda till ett försämrat funktionssätt för miljöbalken och plan- och bygglagens prövningssystem. Det finns särskild anledning till kritik mot att man vill införa en avgift för att överklaga, vilket kan göra att många inte kommer att ha råd att ta till vara sina rättigheter. Föreningen är också mycket oroad över att Mark- och miljööverdomstolen inte längre ska få överpröva domar som man befärar är felaktiga om de inte också har ett värde som prejudikat. Dessa förslag kan tillsammans leda till att många miljöfarliga beslut inte får den genomlysning och prövning som skulle behövas.

De viktigaste synpunkterna är följande:

- Naturskyddsföreningen avstyrker att avgifter införs för överklagande av beslut enligt miljöbalken och plan- och bygglagen, eftersom det kommer att innebära att många som blir grannar till illa placerade anläggningar och miljöfarlig verksamhet kommer att avstå från att överklaga av ekonomiska skäl. Förslaget kommer att leda till att verksamheter och åtgärder som borde prövas i domstol av miljöskäl inte blir det. Vi är dock positiva till undantaget från avgifterna för de minst bemedlade samhällsgrupperna.
- Föreningen avstyrker förslaget om att slopa länsstyrelsen i instansordningen för mål enligt miljöbalken som börjar i kommuner. Det rör sig framförallt om tillsynsärenden, där en stor sakkunskap finns i länsstyrelsernas organisationer som vi ser som svår att flytta över.
- Förslaget om att begränsa möjligheten att överklaga ett beslut om avvisning endast till mark- och miljödomstol (varefter det ska vara stopp) tillstyrks, men bara om en ventil till Mark- och miljööverdomstolen samtidigt införs för prejudikatbildningen.
- Föreningen tillstyrker den samordnade regleringen av mål som rör Försvarsmakten. Även om vi anser att dessa ärenden borde prövas av mark- och miljödomstolarna, så innebär förslaget bättre ordning och att regeringen får ta del av ett yttrande från domstolen när målet överlämnas. Det kan öka kvaliteten på regeringens beslutsfattande jämför med gällande rätt.
- Naturskyddsföreningen är synnerligen kritisk mot att begränsa dispensgrunderna för Mark- och miljööverdomstolen, det vill säga när Mark- och

miljööverdomstolen släpper upp mål till prövning. Mark- och miljööverdomstolen behövs inte bara för att bilda prejudikat, utan även för att rätta till felaktiga domar genom så kallade gransknings- och ändringsdispenser.

- Föreningen tillstyrker möjligheten för Mark- och miljööverdomstolen att avgöra mål av principiell betydelse med förstärkt sammansättning.
- Föreningen tillstyrker slutsatsen att en ny tidsfrist för handläggningstiden i överprövande instans inte bör införas. Föreningen ser inte heller något hinder för en regel om att dom ska meddelas inom två månader efter huvudförhandling om det inte finns synnerliga skäl.
- Föreningen tillstyrker slutsatsen att det inte finns anledning eller möjlighet att inskränka talerätten för allmänhet och organisationer, samt att det inte är lämpligt att införa nya så kallade preklusionsregler med krav på viss verksamhet innan överklagande får lämnas.

Specifika synpunkter på förslaget

Avsnitt 3.7.3 Ny instansordning för ärenden och mål enligt plan- och bygglagen

Naturskyddsföreningen tillstyrker att länsstyrelsen stryks ur instanskedjan för kommunala beslut om bygglov m.m. enligt plan- och bygglagen, till förmån för överklagande direkt till mark- och miljödomstol.

Det rör sig om en oerhört stor beslutsmängd, cirka 170 000 startbesked/slutbesked och 80 000 lovärenden per år. Föreningen har förståelse för att det kan räcka med tre steg i prövningen om det kan korta handläggningstiden med 3-6 månader.

Av samma skäl tillstyrks förslaget om att avskaffa den så kallade ventilen för att släppa upp prövningen till Högsta domstolen.

Avsnitt 3.7.4 Ny instansordning för ärenden och mål enligt miljöbalken

Föreningen avstyrker förslaget om att slopa länsstyrelsen i instansordningen för mål enligt miljöbalken som börjar i kommuner. Det rör sig framförallt om tillsynsärenden, där en stor sakkunskap finns i länsstyrelsernas organisationer som vi ser som svår att flytta över. Det rör sig om ett betydligt mindre antal ärenden än plan- och bygglagsärendena.

Avsnitt 3.7.6 Fullföljdsförbud införs avseende beslut om avvisning av överklagande vid mark- och miljödomstol

Förslaget om att begränsa möjligheten att överklaga ett beslut om avvisning endast till mark- och miljödomstol (varefter det ska vara stopp) tillstyrks, men bara om en ventil till Mark- och miljööverdomstolen samtidigt införs för prejudikatbildningsändamål. Förslaget skulle nämligen annars kunna försvåra möjligheten för överinstanserna att utveckla praxis när det gäller talerätten i enlighet med framförallt EU-rätten. Historiskt så har det just varit överrätterna som åstadkommit rättelse på det här området.

Avsnitt 3.7.7 Mer samordnad reglering av när och hur mål som rör försvaret ska överlämnas till regeringen

Även om Naturskyddsföreningen har förståelse för att det förändrade säkerhetsläget innebär att förenklningar behöver göras för försvaret, så motsätter sig föreningen den långtgående särregleringen på det miljörettsliga området. Vi behöver inte se fler lokala miljökatastrofer som PFAS-föroreningarna i Kallinge.

Föreningen tillstyrker emellertid förslaget till den samordnade regleringen av mål som rör Försvarmakten. Även om vi anser att dessa ärenden borde prövas av mark- och miljödomstolarna, så innebär förslaget bättre ordning och att regeringen får ta del av ett yttrande från domstolen när målet överlämnas. Det kan öka kvaliteten på regeringens beslutsfattande.

Avsnitt 3.7.8 Mark- och miljööverdomstolens roll som prejudikatinstans förstärks

Föreningen tillstyrker möjligheten för Mark- och miljööverdomstolen att avgöra mål av principiell betydelse med förstärkt sammansättning.

4.6.3 Dispensgrunderna för prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen begränsas

Naturskyddsföreningen är synnerligen kritisk mot att begränsa dispensgrunderna för Mark- och miljööverdomstolen, det vill säga när Mark- och miljööverdomstolen släpper upp mål till prövning. Mark- och miljööverdomstolen behövs inte bara för att bilda prejudikat, utan även för att rätta till felaktiga domar genom gransknings- och ändringsdispens.

Av samma skäl motsätter sig föreningen att göra prövningstillstånden helt fakultativa, alltså att låta det vara helt upp till Mark- och miljööverdomstolen vilka mål man tar upp till prövning. En utförlig motivering till varför Mark- och miljööverdomstolens prövningar är viktiga finns faktiskt i en nyligen avkunnat avgörande från Högsta domstolen i målet om Rya kraftverk i Göteborg, där HD bland annat uttalar följande:

”Tillämpningen av regeln om ändringsdispens ska präglas av generositet; alla avgöranden som bedöms som tveksamma i sakligt eller rättsligt hänseende ska tas upp till fullständig prövning. (...) Genom regeln om granskningsdispens har lagstiftaren ytterligare velat motverka risken för felaktiga avgöranden. (...) Motiven till regeln om granskningsdispens talar för att granskningsdispens ska vara något vanligare i miljömål än i en del andra typer av mål. Detta eftersom miljömålen jämförelsevis ofta är svårbedömda ur teknisk och ibland ekonomisk synvinkel. (...) Intresset av att miljömålen alla aspekter beaktas av domstolarna tillgodoses i första hand genom den särskilt utformade domstolsorganisationen och genom att det ställs höga krav på mark- och miljödomstolarnas domskäl i omfattande och komplicerade mål. Det kan ändå vara motiverat att ge granskningsdispens något oftare i miljömål än när det gäller andra måltyper. (...) Av det hittills sagda följer att reglerna om granskningsdispens är av särskild betydelse för miljömålen på grund av målens många gånger omfattande och komplicerade karaktär.”

(Högsta domstolen, Rya kraftvärmeverk, beslut den 2 oktober 2025 i mål nr Ö 4564-23, punkt 14-19)

Avsnitt 4.6.4 Endomarbehörighet införs i Mark- och miljööverdomstolen

Föreningen tillstyrker möjligheten för Mark- och miljööverdomstolen att meddela prövningstillstånd i beslut som tas med endast en lagfaren domare när frågan är enkel.

Avsnitt 7.7.2 Krav på tidsfrist för meddelande av dom efter huvudförhandling eller sammanträde införs i samtliga mål

Föreningen ställer sig bakom slutsatsen att en ny tidsfrist för handläggningstiden i överprövande instans inte bör införas. Föreningen ser inte något hinder mot en regel om att dom ska meddelas inom två månader efter huvudförhandling om det inte finns synnerliga skäl. Som alla tidsfrister kan förslaget minska flexibiliteten och öka personalbehovet i någon mån. Det talar för att en viss resursförstärkning kan behövas om förslaget genomförs.

Avsnitt 5.7.2 Klagorätten för enskilda på mark- och miljöområdet bör inte begränsas

Föreningen instämmer med slutsatsen att det inte finns anledning eller möjlighet att inskränka talerätten för allmänhet och organisationer, samt att det inte är lämpligt att införa nya så kallade preklusionsregler med krav på viss verksamhet innan överklagande får lämnas.

När det gäller miljöorganisationer blir sådana regler svåra att motivera när föreningarna inte ingår i samråds-kretsen och ibland helt enkelt inte fått vetskap om ansökan före beslut. För enskilda kan det bli rättsosäkert, när det till exempel rör sig om personer som flyttat till platsen först efter beslutet fattats. Det är också tveksamt om sådana preklusionsregler är förenliga med EU-rättens krav.

Avsnitt 5.8.1 Utredning av ideella organisationers klagorätt

Föreningen tillstyrker slutsatsen att ideella organisationers talerätt bör utredas för att anpassa svenska regler till internationell rätt och praxis. Idag framgår det inte av lagtexten att miljöorganisationer har rätt att överklaga beslut om tillsyn och andra beslut som är direkt relaterade till miljön enligt en flerårig överrättspraxis.

Avsnitt 6.7.2 Ny avgift vid överklagande till mark- och miljödomstol och Mark- och miljööverdomstolen införs

Naturskyddsföreningen avstyrker att avgifter införs för överklagande av beslut enligt miljöbalken och plan- och bygglagen, eftersom det kommer att innebära att många som blir grannar till illa placerad byggverksamhet och miljöfarlig verksamhet kommer att avstå från att överklaga av ekonomiska skäl.

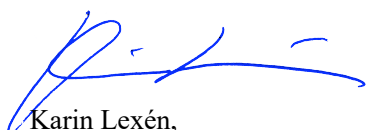
Förslaget kommer att leda till att verksamheter och åtgärder som borde prövas i domstol av miljöskäl inte blir det. Det är också en ordning som avviker från andra rättsområden, och det är svårt att se varför just miljörelaterade beslut är betjänta av överklagandavgifter. Som utredningen själv konstaterar finns det inte några belegg egentligen för att så kallade okynnesöverklaganden existerar annat än i försumbar omfattning.

Föreningen är dock positiv till undantaget från avgifterna för de minst bemedlade inkomstgrupperna och att avgiften återbetalas om prövningen utmynnar i ett bifall efter överklagandet. Det finns emellertid skäl att befara att enskilda som av olika skäl befinner sig i en svår ekonomisk sits ändå inte skulle komma att ha råd att ta tillvara på sina intressen om avgifterna införs.

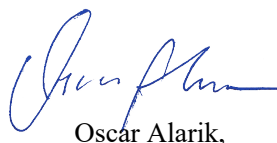
Om förslaget ändå ska genomföras anser vi att avgiftsbeloppet bör fastställas i lag, inte i förordning. Så allvarliga intrång i medborgares rättighet bör avgöras av riksdagen, inte regeringen.

För Naturskyddsföreningen

Stockholm, dag som ovan

Karin Lexén,
Generalsekreterare

Oscar Alarik,
Chefsjurist